

Дрожанова О. М.

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії та культурології,
Навчально-науковий гуманітарний інститут Національного університету
кораблебудування імені адмірала Макарова (Україна, Миколаїв),
sana71@mail.ru

Ступак О. П.

старший викладач кафедри філософії та культурології, Навчально-науковий
гуманітарний інститут Національного університету кораблебудування імені
адмірала Макарова (Україна, Миколаїв), olga.stupak@nuos.edu.ua

---

ФЕНОМЕНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ТЕХНІКИ ТА ТЕХНІЗАЦІЇ

У світлі сучасного стану європейської цивілізації на часі постає реактуалізація головних ідей праці Едмунда Гуссерля «Криза європейських наук і трансцендентальна феноменологія. Вступ до феноменологічної філософії». У статті показано технізацію як найважливішу характеристику новоєвропейської культури, як специфічно людський спосіб реалізації свого ставлення до дійсності й форму прояву науки.

Ключові слова: *техніка, технізація, раціональність, феноменологія, життєвий світ.*

Науково-технічний розум ніколи не справляв настільки всебічного впливу на людське життя як сьогодні. У зв'язку з переходом до постпостмодерного суспільства осмислення техніки як феномену сучасного мислення і культури залишається актуальним і нагальним завданням сьогодення.

Мета статті – детальніше висвітлити проблему зв'язку між науковою раціональністю і технікою, технізацією та життєвим світом в контексті сучасної філософії техніки, для того, щоб конкретизувати розуміння причин згубних наслідків техніки і шляхів подолання кризових явищ сучасності.

Фундаторами феноменологічного підходу до розуміння техніки та технізації життєвого світу є Е. Гуссерль і М. Гайдеггер [3, 11–12]. Особливості

феноменологічного осмислення техніки, її зв'язків з наукою і культурою, взаємодій з людиною висвітлені в працях зарубіжних і вітчизняних дослідників Б. Вандельфейса, В. Гьосле, В. Блюменфельда, П. П. Гайдено, Н. В. Мотрошилової, К. А. Свасьяна, С. О. Кошарного, А. М. Єрмоленка та ін.[1–2, 4–7, 10].

Сучасний німецький філософ Вікторіо Хьосле вважає техніку ключовою філософською проблемою сучасності. Технічне мислення стало орієнтиром багатьох сфер сучасного життя, а сучасна цивілізація перетворюється в цивілізацію, глибоко залежну від технічних новацій [4,с. 98]. Ось чому відмітними особливостями філософського аналізу є наголос на питанні про сутність техніки та її значення для долі сучасного світу, й навіть для збереження самого життя.

Безсумнівно, техніка є одним з факторів глобальної кризи, водночас вона є невід'ємною складовою сучасних культури й цивілізації, що тісно пов'язана з їх цінностями й ідеалами. Провідні представники філософії техніки наголошують: «техніка – це стан західної свідомості, зручніше проклинати техніку, ніж розглядати її як симптом і вияв системи цінностей та життєвих орієнтацій, які характеризують наш світогляд. ...Сучасна техніка в цьому контексті має розглядатися як щось, що віджило себе, як мандри, які хоч і не привели нас до землі обітованої, але, принаймні, вказали нам, де земля обітована знаходиться»[8,с. 248].

Техніку в широкому сенсі слова можна розуміти як об'єктивний світ, який піддали раціоналізації. Разом із технікою у світ привноситься та форма раціональності, яка раніше розвинулася в науковому розумі. Один з впливових дослідників у галузі філософії техніки Фрідріх Рапп наголошує, що техніка ґрунтована механізмами культури й цінностями людини. В основі її виникнення знаходиться не ідея практичної корисності, а прагнення влади і панування над природою. Техніка є виявом інженерної творчості, яка, у свою чергу, спирається на природничо-наукову раціональність. На думку Ф. Раппа, основна причина негативного впливу техніки на життєвий світ полягає в специфічно теоретичній спрямованості західноєвропейського мислення. Цей стиль

мислення, який розчакловує світ, раціоналізує економічні процеси та застосовує математичні природничо-наукові методи, зробив можливою західну техніку, яка розповсюдилась по всьому світу. Таким чином, сучасна техніка тлумачиться як породжена духом раціональної просвітницької науковості [9, с. 45–50].

Дослідження останньої чверті XX і початку XXI століття переконливо підтвердили, що існує тісний взаємозв'язок між певним станом науки і техніки, з одного боку, й різноманітними соціальними і культурними процесами, з іншого. Особливу цінність становить феноменологічний аналіз техніки, що його здійснив засновник феноменології Едмунд Гуссерль. Історично феноменологія протистояла одномірній стандартизації, заснованій на науковій онтології, тобто уявленням, згідно з якими тільки поняття природничих наук схоплюють речі такими, якими вони є насправді. Феноменологія висуває поняття «життєвого світу» (*Lebenswelt*) тільки як альтернативу науковому уявленню. Життєвий світ має епістемологічний пріоритет. Науки виникають в життєвому світі, і саме він уможливорює наукову діяльність в трансцендентальному сенсі. Ось чому зусилля феноменології полягають у відкритті й детальному вивченні життєвого світу як смислотворної основи наук та їх внутрішнього устремління (*telos*) до розуму. Як підкреслює А. М. Єрмоленко, «на противагу ідеалізаціям виміру, каузальних підстановок та на противагу відповідній тенденції технізації і формалізації Е. Гуссерль висуває «життєвий світ» як безпосередньо актуально існуючу сферу первинних засад знання як дійсних форм досвідного споглядання, «серед яких ми самі живемо відповідно до тілесного способу існування особистості» [5, с. 41].

Феноменологія усвідомлює себе як продовження європейського наукового розвитку, в якому філософія, так само як і наука, переслідує раціональність як мету (*telos*), а феноменологія ставить завдання висвітлення та пояснення базисних проблем науки та техніки. «Виходячи із перспективи життєвого світу Гуссерль спрямовує критику на ідеалізацію об'єктивізму наук про природу, які піддають забуттю життєвий світ, розбудовуючи таким чином концепцію кризи

європейського людства... Кризу науки Гуссерль розглядає як «втрату нею своєї життєвої значущості» [5, с. 41].

На протипагу натуралістичним тлумаченням техніки як сукупності знарядь, а технізації як збільшення світу технічних речей, Е. Гуссерль звертає увагу на складність і різнобічність процесу технізації. Феноменологія дозволяє розкрити сутність цього процесу, не обмежуючись аналізом світу машин, а показуючи, що технічний елемент уже міститься в природничо-науковій постановці питань, яка характерна для науки Нового часу. За Гуссерлем, історія – це не фактичність, а самоздійснення смислу, а отже наділяє всі історичні суб'єкти відповідальністю. Тісно пов'язана з ідеєю відповідальності й проблема техніки, оскільки техніка визначає буття людини та визначальним чином впливає на саму можливість буття. Тому проблема техніки зовсім не пов'язана з побічними наслідками технічних досягнень. Ці негаразди іманентно притаманні техніці і в принципі не можуть бути вирішені за допомогою технічного прогресу.

Гуссерль підкреслює, що технізація є найважливішою характеристикою європейської культури, способом реалізації ставлення людини до дійсності, що виник у Новий час. Його ідея полягає в тому, що первинна технізація є іманентним теоретичним процесом, що являє собою один із наслідків руйнування життєвого світу людини. За Гуссерлем, перетворення життєвого світу в світ об'єктів є рух всередині самого життєвого світу. Природознавство забуло своє походження і має залишатися в цьому забутті для зміцнення домагання людиною абсолютного пізнання. Приховування цієї історичної обумовленості слугує підставою віри сучасної свідомості в те, що точна наука спроможна відкривати світ речей самих по собі, що криється за явищами. Забуття походження точного світу науки дозволяє обґрунтувати його безсумнівну природність, звідси й критичний смисл поняття «життєвий світ», яке розкриває уявність «природи» математичного природознавства. Забуття походження світу абстрактних об'єктів доводиться Гуссерлем через факт виникнення математичних засобів виразу як методу природознавства.

У математичному методі досягає своєї кульмінації заміщення донаукової природи ідеалізованою. «Процес трансформації метода, який відбувався тривалий час в теоретичній практиці інстинктивно й неререфлексивно, почався з Галілея, досягає в своєму невпинному русі найвищої точки "арифметизації" приводить до ідеї про повну, універсальну "формалізацію"» [3, с. 69]. У разі трансформації теорії в метод передумови для досягнення знання постають як готовий інструментарій. Ось чому технізація виявляється процесом, який відображається в теоретичному змісті. Спільним для світу природи природознавства і світу техніки є втрата смислу, відмежування наукових конструктивних процедур від актів споглядання, що їх уможлиблюють. Технізація є перетворенням смислоутворення на метод, який можна передавати, відволікаючись його первинного смислу. Техніка, таким чином, не є цариною об'єктів, а являє собою певне ставлення людини до світу. Панування методу призводить до зміни функції теорії, тепер вона застосовується як абстрагована схема до будь-якого змісту.

У технізації людина обмежує себе можливостями розсудку і відмовляється від домагання розуму. При цьому останній являє собою наповнену інтенцію, завершене обладання предметом у всій повноті його аспектів, а розсудок – оперування пустими інтенціями, згадками відносно речей методами обміну та калькуляції. У тотальній формалізації методу Гуссерль вбачає метафору свідомості новоєвропейської людини. В дійсності метод не може бути тільки керівництвом до дії, він з необхідністю повинен містити в собі оцінку цієї дії. Без співвідношення теоретичних побудов зі смисловим фундаментом науки вчені опиняються під владою цього метода, а людина – під владою техніки.

Проведений Гуссерлем аналіз свідчить, що технізація виявляється через: редукацію життєвого світу до тілесно-фізичної реальності, перетворення його в світ об'єктів, дистанційований від суб'єкта; відторгнення від наочності, методизацію теоретичного знання, яке все більше стає технікою розрахунку й проектування; заміщення розуму розсудком і, в підсумку, спустошення смислу теоретичних процедур наукового знання. Технізація життєвого світу – це і спосіб забуття буття, і форма прояву науки. До того, як життєвий світ був

технізований в індустріальному суспільстві, він уже був технізований точною наукою.

Феноменологія вказує шлях відновлення забутих в процесі технізації питання про засади смислу. Сучасний стан технізації, таким чином, піддається корекції. В «Кризі європейських наук...» Гуссерль відзначає: «Процес переходу від матеріальної математики до її формально-логізованої форми... цілком правомірний і навіть необхідний. Це ж стосується й процесу технізації, який часами повністю розчиняється в суто технічному мисленні. Це метод, який повинен бути усвідомлений і застосований цілком свідомо. Але це відбувається, якщо намагатися уникнути небезпечних смислових зсувів, прагнути до того, щоб зберегти дієвість первинного визначення смислу методу» [3, с. 163]. Для підтвердження легітимності методу недостатньо його корисності й ефективності, необхідна й не утаємниченість його походження.

Осмислений Гуссерлем процес утаювання сягає кульмінації в існуванні самих технічних об'єктів. Спосіб самовизначення технічного об'єкту не припускає питань не тільки про спосіб його конструювання й функціонування, але й про право на існування. Дещо є легітимним вже тільки тому, що воно замовляється, купується і впроваджується. Це вимагає штучного створення цілої низки мотивів. Технізація не лише обриває свій зв'язок з теоретичною дією, яка виникає в життєвому світі, але й сама починає регулювати його. Щоб зрозуміти феномен техніки, як підкреслюють представники феноменологічного напрямку, недостатньо розглянути її прямі та побічні наслідки. Як показано, технізація є найважливішою характеристикою новоєвропейської культури, специфічно людським способом реалізації свого ставлення до дійсності.

Така постановка питання про технізацію вимагає розробки не тільки антропології техніки, але й її онтології, в рамках якої висвітлюються фундаментальні зміни, обумовлені розвитком техніки, що сталися в ставленні людини до буття.

Література

1. Вандельфельс, Б. Вступ до феноменології / Б. Вандельфельс. – К. : Альтерпрес, 2002. – 150 с.

2. Гайденко, П. П. Научная рациональность и философский разум / П. П. Гайденко. – М. : Прогресс-Традиция, 2003. – 528 с.
3. Гуссерль, Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Введение в феноменологическую философию / Э. Гуссерль. – М. : Наука, 2013. – 400 с.
4. Гьосле, В. Практична філософія в сучасному світі/ В. Гьосле. – К. : Лібра, 2003. – 248 с.
5. Єрмоленко, А. М. Комунікативна практична філософія/ А. М. Єрмоленко. – К. : Лібра, 1999. – 488 с.
6. Кошарний, С. О. Феноменологічна концепція філософії Е. Гусерля: критичний аналіз / С. О. Кошарний – К. : Укр. Центр духовної культури, 2005. – 372 с.
7. Мотрошилова, Н. В. Новая актуальность идей Э. Гуссерля о «Кризисе европейских наук и европейского человечества» / Н. В. Мотрошилова // Вестн. МГУ. Сер. 7. Философия. – М., 2008. – № 2. – С. 3–21.
8. Новая технократическая волна на Западе : антология / сост. П. С. Гуревич. – М. : Прогресс, 1986. – 451 с.
9. Рапп, Ф. Философия техники: обзор. Введение / Ф. Рапп // Философия техники в ФРГ : сб. ст./ сост. Ц. Г. Арзаканян, В. Г. Горохов. – М. : Прогресс, 1989. – С. 24–53.
10. Свасьян, К. А. Становление европейской науки / К. А. Свасьян. – М. : Evidentis, 2002. – 448 с.
11. Хайдеггер, М. Вопрос о технике / М. Хайдеггер // Время и бытие : ст. и выступления ; пер. с нем. – М. : Республика, 1993. – С. 221–237.
12. Husserl Edmund. The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to Phenomenological Philosophy. Evanston, IL: Northwestern University Press, 1970. 405 p.

References

1. Wandelfels B. Vstup do fenomenologii [Introduction to Phenomenology]. Kyiv, Alterpres Publ., 2002. 150 p.

2. Gaydenko P. P. Nauchnaya ratsionalnost i filosofskiy razum [Scientific rationality and philosophical reason]. Moscow, Progress-Traditsiya Publ., 2003. 528 p.

3. Husserl E. Krizis evropeiskikh nauk i transtsendentalnaya fenomenologiya. Vvedenie vfenomenologicheskuyu filosofiyu [The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to Phenomenological Philosophy]. Moscow, Nauka Publ., 2013. 400 p.

4. Hiosle V. Praktychna filosofiya v suchasnomu sviti [Practical philosophy in the modern world]. Kyiv, Libra Publ., 2003. 248 p.

5. Yermolenko A. M. Komunikatyvna praktychna filosofiya [The communicative practical philosophy]. Kyiv, Libra Publ., 1999. 248 c.

6. Kosharny S. O. Fenomenologichna contseptsiya filosofii Gusserlya: krytychny analiz [Phenomenological concept of Husserl's philosophy: a critical analysis]. Kyiv, Ukrainskiy tsentr dukhovnoi kultury Publ., 2005. 372 c.

7. Motroshilova N. V. Novaya aktualnost idei Gusserlya o «Krizise evropeiskikh nauk i evropeiskogo chelovechestva» [New relevance of Husserl's ideas of the «Crisis of European Sciences and European humanity»]. Vestnik MGU [Bulletin of the Moscow State University], 2008. No. 2. Pp. 3-21.

8. Novaya tekhnokraticeskaya volna na Zapade [New technocratic wave in the West]. Moscow, Progress Publ., 1986. 451 p.

9. Rapp F. Filosofiya tekhniki: obzor. Vvedenie [Philosophy of Technique: a Review. Introduction]. Filosofiya tekhniki v FRG. Sbornik statey [Philosophy of Technique in Germany. Digest of articles]. Moscow, Progress Publ., 1989. Pp. 24-53.

10. Svasyan K. A. Stanovleniye yevropeiskoi nauki [Becoming of European science]. Moscow, Evidentis Publ., 2002. 448 p.

11. Haidegger M. Vopros o tekhnike [The question of technique]. Vremya i bytie. Stati i vystupleniya [Time and Being: Articles and Speeches]. Moscow, Respublika Publ., 1993. Pp. 221-237.

12. Husserl Edmund. The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to Phenomenological Philosophy. Evanston, IL: Northwestern University Press, 1970. 405 p.

Drozhanova O., Candidate of Sciences (Sociology), Associate Professor of the Department of Philosophy and Culturology, Educational and Research Institute of Humanities of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), sana71@mail.ru

Stupak O., Instructor of the Department of Philosophy and Culturology, Educational and Research Institute of Humanities of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), olga.stupak@nuos.edu.ua

A phenomenological approach to the technique and technization

The reactualization of the main ideas of Edmund Husserl's work "The Crisis of European Sciences and Transcendental Phenomenology: An Introduction to Phenomenological Philosophy" is timely in the light of the current state of the European civilization. Technization as the most important characteristic of modern European culture, and also as a singular human way of implementing of its attitude to reality and as a form of manifestation of science is shown.

Keywords: *technique, technization, rationality, phenomenology, lifeworld.*

Дрожанова О. М., кандидат социологических наук, доцент кафедры философии и культурологии, Учебно-научный гуманитарный институт Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), sana71@mail.ru

Ступак О. П., старший преподаватель кафедры философии и культурологии, Учебно-научный гуманитарный институт Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), olga.stupak@nuos.edu.ua

Феноменологический подход к технике и технизации

В свете современного состояния европейской цивилизации представляется своевременной реактуализацией главных идей работы Эдмунда Гуссерля «Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. Введение в феноменологическую философию». В статье

показана технизация как важнейшая характеристика новоевропейской культуры, как специфический человеческий способ реализации своего отношения к действительности и форма проявления науки.

Ключевые слова: техника, технизация, рациональность, феноменология, жизненный мир.